

MAL 1030 Ir-Regoli tal-Kitba Maltija fil-Prattika 1

Is-Sibt 5 ta' Settembru 2015

Il-Ħin għall-Qari tal-Karta: 8:30 – 8:35

Il-Ħin tal-Eżami: 8:35 – 10:35

F'dan l-eżami l-istudenti la jistgħu jużaw dizzjunarji u lanqas kotba oħra.

*Wieġeb iż-**żewġ** taqsimiet.*

- A.** Sib l-iżbalji ortografiċi f'dawn iż-żewġ siltiet, hożż sing taħthom u kkoreġihom billi tikteb il-kelma sħiħa fil-verżjoni t-tajba bl-aħmar fl-ispazju ta' fuqhom. [90 marka]

Silta 1	Kif niftakru
----------------	---------------------

Kien raġel imġissem, bi spallejn **wiesgħa**, dahar miftuħ u sider mimli. Dirghajh kienu mibruma, somor u godlija. Il-qabda ta' jdejh kienet qisha morsa. La kont tghidlu twil u anqas qasir. Xuxtu kienet sewda **mżewqa** bl-abjad u l-griz. Kien iżommha folta u troffa kbira minnha kien iħalliha turi ruhha minn taħt il-beritta li kien jilbes is-sena kollha. Bħal xagħru għajnejh kienu suwed, u l-par mustaċċi qosra li kellu taħt innifsejh kienu suwed imżewqa bil-griz. Leħjitu, li mit-tul tagħha ma kienx jidher li jqaxxarha aktar minn darbtejn fil-gimgha, kienet griża.

Kien jilbes imħarbat, u ċ-ċinturin li kien iżomm maqful taħt zaqqu kbira kien ikabbarlu t-tħarbit ta' hwejġu. Generalment kien jiġi liebes qmis iċċangjata, qalziet griz skur jagħti fl-iswed u qorq f'riġlejh. Żarbun u peduni ma kien jilbes qatt. Fil-granet keshin kien jilbes is-suf minn fuq u flanella minn taħt. Fil-jiem tax-xita kien jitgħatta b'incirata qadima. Sajf u **xitwa** l-għonq tal-qmis kien ikun dejjem miftuħ.

Il-hxejjex kien jixtrihom mill-pitkaliji li kien hemm qrib tagħna. Kien idur 'l hawn u 'l hinn biex jara kif tkun sejra l-bejgħa, iqabbel il-prezzijiet, u fejn jaqbillu jqabbel u fejn le

jibqa' sejjer. Jekk waqt dal-giri minn pitkalija għal oħra kien jara xi żewġ tadamiet fl-art ma kienx **ihallihom** hemm, u dawk il-karrotti li kienu jitqaççtu mill-faxx bit-tqandil minn hawn għal hinn, u jsibu ruħhom għalihom, jiġborhom u **jitfagħhom** fil-benniena tal-karettun biex wara **jqegħidhom** għall-bejgħ.

Wara li jtemm ix-xirja kien **jgħabbi** kolloxx fuq il-karettun, jitlaq iż-żiemel mgħobbi mal-**ġenb** tat-triq, jidhol f'hanut jixrob xi haġa shuna fix-xitwa, u xi haġa friska fis-sajf, u jitlaq biex jieħu postu fl-eqreb triq, fejn in-nies kienet imdorrija **tistennieh** biex **ibegħilhom** tadam, ħass, pastard, ġdur, kaboççi, bżar aħdar, spinaçi, insalata, karrotti, u frott frisk, misjur u mmerraq li jħajrek. Bil-**għajjat** tiegħu kien juri lil kulhadd li kien wasal, u n-nies kienu johorġu minn djarhom u jduru miegħu. Il-Maltin kienu jirrabjaw mhux ftit għalih għax lilhom, billi kien jaf ikellimhom, ma kienx ihallihom **jagħżlu** imma lill-Ingliżi, għax ma kienx jaf ikellimhom sew bl-Ingliż, kien ihallihom **iqallbu** u jieħdu l-isbaħ frott.

Skola **ma** kien jaf xejn. Imma l-kontijiet kien jagħmilhom waħdu, u hadd ma kien jgħaddih minn għajn il-labra. Kien jitkellem imghawweġ, la rahlija, imma **kulhadd** kien jifhmu. Jekk il-Malti kien jgħawġu, l-Ingliż ma kienx jitkellmu aħjar. Mhux għax kien jaf l-Ingliż, tafux! Izda għax minghand in-nisa Ingliżi li kienu **jieqfu** jixtru minghandu kien tghallem xi kelma **'l hawn u 'l hinn**, u meta kien itenniha kien jgħawwiha wkoll. Il-mod kif kien jistaqsihom iridux patata kien idahħakna. "Patajtos, lady?" kien jistaqsihom. U n-nisa kienu juru b'idejhom, iqallbu, jagħżlu, jixtru, **ihallsu** u jitolqu bi **tbissima** fuq fommhom.

Ġeneralment kien ikun waħdu, imma xi drabi kien iġib miegħu lil xi wiehed minn **uliedu** ż-żgħar. Billi kien iqajmu kmieni, kien iwasslu sa Birkirkara rieqed fil-benniena mdendla bejn ir-roti tal-karettun. Kien jieħu għalih tghidx kemm, u meta darba ibnu resaq lejn xi bniet biex jilgħab magħhom u dawk keçcewh għax kien ħafi u liebes żmattat u mharbat, tghidx x'ma qalx. Haseb li kienu mqabbdin mill-kbar biex **lil** ibnu jkeççu. U miegħu wehlet mara xiha u l-mustaççi ħfief ħfief li kellha taht immifsejha u l-ftit **xagħar** twil

li kien jikbrilha taht ilhitha. Għala wehlet hi ma' rasu għadni ma nafx **sal-lum** għax dak il-ħin kienet bi **kwietha** ġo darha.

Daqskemm kien jieħu għalih **daqshekk** iehor kien iħobb jiftaħar. Madankollu, hadd f'Birkirkara kollha ma kien jaf imur man-nies daqsu, u n-nies lil hadd ma kienet tfittex daqskemm kienet tfittex lilu. Hu kien **ibigh** l-isbaħ ħaxix u l-iktar frott frisk. Kien jagħti b'idu miftuħa u l-iktar wiehed li kien ibigh bl-irhis. U ftit kienu dawk li kellhom mizien ġust daqs tiegħu. B'danakollu ma kien imaqdar lil hadd.

Billi fil-ġranet sajfin aħna t-tfal mhux darba **u** tnejn konna mmorru nixtru mingħandu għal ommijietna, konna nafuh sewwa. Għalhekk ma konna nsibuha xejn bi tqila biex, meta narawh wahdu, nieqfu **mil**-logħob, ningabru madwaru u **nqattgħu** nofs siegħa nitkellmu miegħu, daqqa fuq haġa u daqqa fuq oħra. Dan irid jaf xi haġa fuq iż-żiemel: x'ikel jiekol, fejn u **fuqiex** jorqod; dak jitolbu jgħidlu kif tissejjah kull biċċa mill-armar li bih kienet mixduda l-bhima. Kultant kien jinqala' xi wiehed li jsaqsih għala kien jitkellem imghawweg. U hu, la ma kienx ikollu nies, kien iwieġeb lil kulhadd. U aħna konna **noqogħdu** fuq kliemu.

Imma darba l-vizzju tal-ftaħir għelbu **ghalkollox** u hargilna b'wahda hoxna li ma ngħidlekx. Haseb li għax konna tfal konna ser **nibilgħuha** sa grizmejna bħal mazzun. X'qalilna? Li matul il-ġimgħa kien **jimla** xkora ta' żewġ piedi tul bi ħmistax jew sittax-**il** pulzier wisa' bil-karti tal-liri maħmuġin, imbagħad nhar ta' Sibt wara l-ikel kien jagħmilhom gozz f'nofs il-bitha u jtihom in-nar!

M'hemmx għalfejn ngħidilkom x'daqqa t'għajn tajna lil xulxin aħna t-tfal u t-tbissima nebbiexa li dehret fuq xufftejna mill-ewwel urietu li ma konniex qed nemmnuh. Imma hadd minna ma qallu xejn. U għal ftit żmien dil-biċċa waqfet hemm.

Izda daqs ħmistax jew **tliet** ġimgħat wara reġa' semma din l-istorja ta' kif kien jehles mil-liri maħmuġin għax kien jitqazzizhom. Jekk l-ewwel darba ħallejnieh jgħid, did-darba ma

ħallejniehx b'xejn. Qbizna lkoll fuqu u, bla tlaqliq ta' xejn, ghednielu li ma konniex qed nemmnuh. Deher jieħu għalih għal kliemna u, għax kien jaf li ħadd minna ma kien ser imur miegħu f'daru, stedinna biex is-Sibt ta' wara mmorru u narawh jaħraqhom.

“Kieku flok niġu aħna, iġġib il-liri maħmuġin inti, u taħraqhom hawn quddiemna, mhux xorta jkun għalik? L-aqwa li aħna nkunu qed narawhom jinħarqu,” qallu wieħed minna.

(Adattata minn *Bejjiegħ il-Haxix* ta' Joseph Sciberras)

Silta 2

L-ewwel kuntatt

Lejla minnhom inżertat maltempata minn dawk li kont inħobb jiena. Meta kien ikun temp hekk ma kontx immur Mużew, imma kont infittex ningabar għand in-nanna kmieni kemm jista' jkun. Kont nilbes il-piġama, intella' l-ikel miegħi fil-kamra tal-bejt u noqgħod wara t-tieqa nara s-sajjetti jserrpu minn qalb is-sħab u jixegħlu l-għoljiet u l-baħar fil-bogħod. Kont nieħu pjaċir inħoss ir-riħ jipprova jidħol minn bejn ix-xquq tat-tieqa, u tgħidx kemm kont nitgeddes ma' kull ragħda qawwija li kienet triegħed ir-refuġju kenni tiegħi.

Iżda dakinhar il-beraq u s-sajjetti għalxejn xegħluli kullimkien. Ir-riħ għalxejn sejjahli bit-tvenvin tiegħu u r-ragħad għalxejn ipprova jċaqlaqni b'kemm kellu saħħa. Minflok tlajt nara l-ispettaklu li tant kont inħobb, intfajt fis-sodda tal-kamra tas-setaħ għax xejn ma ħassejtni niflaħ. Biex ma ninkwetahiex, wara li teftift xi ħaġa, lin-nanna għedtilha li kont għajjien ħafna minħabba li dakinhar l-iskola konna lgħabna l-futbol.

Meta kont zġħir kont spiss inbati bl-irjiħat, u ta' dakinhar kien wieħed minnhom, anzi wieħed minn dawk li jtellgħuli d-deni. Minn ħin għal ieħor bdejt nistenbaħ għarqan u nterter bil-bard. Bdejt nhewden u noħlom ħafna tgerfix. Rasi bdejt inħossha daqs

qartalla. Ma stajtx nibqa' sejjer hekk. Bdejt naħseb li jkun aħjar jekk nipprova ninzel s'isfel u nqajjem lin-nanna. Għalhekk bdejt nipprova niġbor il-ftit saħħa li kelli, meta ħin minnhom inħoss lil min jixxuttali l-għaraq minn fuq ġbini.

"Għall-erwieħ! Grazzi, nann," għeditilha, "skużani li qajjimtek. Ħassejtha tbusni ħafif ħafif imma fit-tul fuq il-warda ta' wiċċi, ħaditli idi f'tagħha, u bil-ħlewwa kollha qagħdet tmellihi. Xtaqt ngħidilha terġa' tinzel torqod għax kienet se tiksah barra l-friex, imma t-tmellis ta' subgħajha tant ħassejtu jwennisni.

Ma nafx eżatt kemm damet ħdejja, però qabel ma telqet kienet ċerta li kont ergajt irqadt. Lanqas indunajt li ma kinitx għadha hemm, u bqajt rieqed hieni sal-għada filgħodu.

L-għada ġiet tqajjimni n-nanna għax, naturalment, ma qomtx kmieni bħas-soltu għall-iskola.

"Isa, għax sar il-ħin, Grabieli. Dan x'kien ma qomtx illum?" qaltli hekk kif bexxqitli l-bieb tal-kamra.

"Mela nsejt li kont ma niflaħx dal-lejl, nann? Lanqas l-iskola ma niflaħ immur illum." In-nanna baqgħet tħares ċassa lejja bħal waħda mħawda. Kienet taf li l-iskola kont inħobbha u ma kontx noqgħod ingib dawn l-iskużi biex infalli.

"Int kulma kellek għeja. Mhux hekk għedtli qabel ma tlajt torqod? Mhux bilfors wara min jaf kemm lgħabtu bil-ballun! Min jaf kemm irqadt dal-lejl! U anke jiena ta, lejl sħiħ irqadt, raqda waħda, avolja naħseb li għamel ħafna maltemp għax dalgħodu l-ħamrija tal-ġnien kollha mifqugħa bix-xita."

Xi ħadd minna kien qed iħawwad. Jew forsi kont ħlomt? Imma kif jista' jkun? Id-deni ħassejtu jkiddni bit-thewdin u l-**uġigh** ta' ras li kelli. Li ma kontx daqshekk muġuġh u bla saħħa, żgur li ma kontx se **noqgħod** intella' u nnizzel jekk f'nofs ta' lejl kellix ninzel isfel u nqajjem lin-nanna biex **tgħinni**. Li ma kinitx hi li qagħdet timsaħli l-għaraq minn fuq ġbini u żżommli **jdejja** sakemm ergajt irqadt, kieku żgur li d-deni ma kienx itaffili. Forsi ma riditx turini? Lin-nanna ma bqajtx **niffittaha** iżjed, li ma tmurx taħseb li ridt ngħid li qed tiflej jew tiżmaga. Mingħajr ma kont naf, dan kien l-ewwel kuntatt li kelli mal-ħares.

Issa kont spicċajt mis-sekondarja. Minn ħafna mill-eżamijiet kont għaddejti u ġibt marki tajbin ukoll. Kont ħdimt u stinkajt, għax minbarra l-istudju u x-xogħol tal-iskola, ommi dejjem saħqet li mmur il-privat ukoll. Xorta waħda kienet baqgħet **moħħha** fija, avolja ma kontx għadni noqgħod għandhom. Għalkemm kont **nittawlihom** kuljum, ma kelli l-ebda ħajra li nibdel il-paċi u l-**libertà** li kont ingawdi fid-dar antika tan-nanna.

Lanqas ħuti ma baqgħu żgħar. Issa bdew jitfarfru u ommi bdiet tqabbadhom jagħmlu xi faċendi; daqqa jmorru jixtrulha, oħra jitwulha l-ħwejjeg u jonxruhomlha (fejn ma jarawhomx in-nies għax inkella jgħidu li għazziena), ifarfrulha l-għamara, jikinsu, **jixxuttawliha** l-platti, jaħslulha l-ħġieg (ta' ġewwa biss, għax inkella erħilhom jgħidu li Ċensina kullimkien **imdellek** għandha) u x'naf jien. Malajr sabitilhom x'jagħmlu. Ħalli għaliha dik, minħabba li ma kinitx taf tikkmanda! Staqsi **lil** missieri. U ħa ngħidlek, **imnalla** lili kienu dabbruli rasi għand in-nanna Marija, għax kieku magħhom kont inkun, bil-pala u bl-ixkupa.

Kont waqaft għall-ikel f'xi s-sagħtejn ta' waranofsinhar, wara li n-nanna kienet ilha xi **tliet** kwarti tgħajjat u tgħidli li kesahli kollox. Għal xi s-sitta nżilt nieħu **belgħa te** u żewġ krustini milli kienet tħobb tixtri għaliha biex **noqgħod** infittet, u minn dak il-ħin ma kontx

iċċaqlaqt mill-kamra tal-bejt. Kont qed nirrevedi ftit tal-aħħar in-noti li kont hejjejt u li kont tgħallimthom kważi bl-amment, meta f'daqqa waħda, ċlupp, inqata' d-dawl.

Meta kont żgħir, kull meta kien jinqata' d-dawl kienet tkun avventura kbira għaliya. Ma nafx għaliex, kien jaqbadni tferfir u eċitament kbir. Kont nimmaġinani f'xi film tal-pulizija u l-hallelin. Forsi għax minn dejjem kont diletant tat-torċi u l-batteriji, u dak il-ħin kont insib l-isbaħ skuża biex nixgħelhom kollha, u missieri ma kienx joqgħod iċanfarni li qed naħli l-batteriji fil-vojt. Anzi kien ikun hu stess li jibda jteftef 'l hemm u 'l hawn u jeqred għal ftit dawl, imqar ta' sulfarina li ma jmurx jaħbat sebgħu ma' xi sigġu tal-fagu li ħuti kienu dejjem iħallu f'nofs il-kamra, għax tgħidx kemm kien idum ikanta l-opri kieku.

Għal ftit ħin bqajt qisni statwa tal-gibs, bilqiegħda fejn kont. Għedt forsi wara ftit għajnejja jibdew joqogħdu. Imma x'joqogħdu joqogħdu! Wara dawk is-sigħat kollha ċċassati lejn il-kompjuter, kif setgħu joqogħdu aktar! U biex tkompli tgħaxxaqha, mid-dehra dak il-lejl inzerta li kien bla qamar, għax bilkemm stajt nara t-tieqa fejn kienet, aħseb u ara kemm kien se jirnexxili nisraq xi ħajta dawl minn xi mkien.

Fl-aħħar għamilt ftit tal-kuraġġ u qomt minn fejn kont. Imma kif tajt l-ewwel pass, ħbatt il-galletta ta' rkopti max-xewka tas-sieq tal-iskrivanija. Ajma xi wgigh! Ġo qalbi ħassejtha. Xhin niftakar, għadni sal-ġurnata mqaddsa tal-lum nogħrokha ftit mingħajr ma rrid. Ergajt inxthett lura fuq is-sigġu għax ma flahtx noqgħod bilwieqfa.

Sa ħames minuti wara kont ergajt fuq saqajja, u din id-darba bdejt inteftef 'l hemm u 'l hawn qabel immidd il-pali ta' saqajja. Ma' kull pass li bdejt nagħmel, bdejt inħoss it-tqarmiċ tal-karti u nisma' l-kotba u l-fajls iċedu ħalli jagħmluli l-wisa' biex ngħaddi. Imma kif kont qisni bniedem agħma qed jiskopri għall-ewwel darba l-kamra tal-bejt, li tista' tgħid kont spicċajt ngħix fiha, f'moħħi daħalli ħsieb ikrah li reġa' sammarni mal-art.

(Adattata minn *Preżenza* ta' Michael Cini)